

справжній і прозірливий. За сто років по виходу «Апологетів писаризму» ми розуміємо значущість його тверджень і застережень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба І. Микола Хвильовий: «азіатський ренесанс» і «психологічна Європа». Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 48 с.
2. Хвильовий М. Апологети писаризму. URL: http://ukrlit.org/faily/avtor/khvyliovyi_mykola/khvyliovyi-apolohety_pysaryzmu.pdf (дата звернення: 30.04.2025).

*Катерина Бондар,
Криворізький державний педагогічний університет,
магістрантка факультету української філології
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Світлана Журба*

ХУДОЖНЯ РЕЦЕПЦІЯ ВІЙНИ В РОМАНАХ СВІТЛАНИ ТАЛАН

Російсько-українська війна знайшла втілення в художній літературі, створеній безпосередніми очевидцями, учасниками подій. Сучасна українська комбатантська проза представлена різножанровими творами: «Маріупольський процес» Галини Вдовиченко, «Іловайськ» Євгена Положія, «Книга змін» Андрія Цаплієнка, «Чорне сонце» Василя Шкляра, «Ракурс», «Оголений нерв» Світлани Талан, «Котик, Півник, Шафка» Олександра Михеда, «Окупація» Альони Мовчан, «З любов'ю – тато» Валерія Пузіка, «Арабески» Сергія Жадана та ін. Письменники прагнуть передати тривогу і біль, втрати, руїни, смерті, тортури, і, поряд з цим, – надію, вболівання за рідних і близьких, віру в перемогу над ворогом.

Воєнна література спрямована на полівекторну репрезентацію реалій сьогодення. Актуальними в цьому аспекті є романи «Оголений нерв»,

«Повернутися дощем», «Ракурс» Світлани Талан про події на Донеччині та Луганщині з 2014 року, в яких рецепція причин війни «увиразнюється індивідуальним авторським осмисленням трагічної ситуації» [1, с. 503]. Проживаючи на Донеччині, Світлана Талан спостерігала систематичну проросійську пропаганду. Людей постійно провокували на етнічні конфлікти, породжуючи при цьому сепаратизм, а, разом із тим і запуск процесу етнополітичної дезінтеграції держави, дисбалансу політичної системи. За основу при цьому брали міф про те, що «Донбас годує всю Україну». Саме ця рушійна сила дала початок розколу не тільки в області, територіальній громаді, а й навіть у сім'ях жителів цієї території.

Визначальною рисою творчого підходу Світлани Талан до висвітлення воєнних подій є її свідомий вибір писати «по гарячих слідах», не відкладаючи осмислення трагедії на повоєнний час. Письменниця аргументує таку позицію тим, що «про сьогоднішню війну потрібно писати саме зараз», оскільки з плином часу деталі можуть забутись, а гострота сприйняття притупитись, що призведе до втрати автентичності та переважання художньої обробки над реальністю. Цей підхід втілюється у жанрі «true story» або «правдиві історії», в якому працює авторка, спираючись на реальні події та долі конкретних людей.

Джерелом матеріалу для її романів часто слугують розповіді очевидців, волонтерів, зокрема жінок, які плетуть маскувальні сітки для військових і діляться своїми історіями, що вражають своєю трагічністю. Героями її творів стають звичайні мешканці східної частини України, які опиняються перед складним моральним вибором, змушені боротися за власне життя, гідність та майбутнє своєї країни. Однією з центральних тем романів Світлани Талан є тема розколу країни, суспільства, і, що найболючіше, розколу родин. Війна, розв'язана росією, провела глибокі світоглядні межі між людьми, часто найближчими, які опинилися по різні боки барикад через відмінні політичні погляди та вплив пропаганди.

Невід'ємною складовою воєнної прози Талан є тема патріотизму та боротьби за незалежність України. Письменниця створює яскраві образи

українських патріотів – військових, добровольців, волонтерів, звичайних громадян, які, попри смертельну небезпеку, стають на захист своєї землі. Їхні вчинки мотивовані глибокою любов'ю до Батьківщини та прагненням жити у вільній, суверенній державі. Її головна героїня – українська жінка, сильна, ніжна, яка турбується про родину, любить рідну землю.

Реалії війни у романах Талан постають без прикрас та ретуші. Авторка з фактографічною точністю змальовує увесь спектр жахів, що несе з собою війна: біль від втрат, руйнування, смерть, материнське горе, зраду. Водночас, на тлі цих трагічних подій, письменниця утверджує непереможне бажання жити, кохати, сподіватися на краще та вірити в перемогу добра. Важливе місце у творах займає висвітлення руйнівного впливу російської пропаганди. Світлана Талан показує, як цілеспрямована інформаційна війна, що передувала та супроводжувала збройну агресію, провокувала етнічні конфлікти, розпалювала сепаратистські настрої та деформувала свідомість значної частини населення Донбасу.

Роман «Ракурс» охоплює події весни 2014 – осені 2015 років на Луганщині та Донеччині, пропонує читачеві поглянути на трагедію «під дещо іншим кутом зору». Сюжетна побудова, заснована на паралельному зображенні долі юнака-сепаратиста Євгена та дівчини Еліни з батальйону «Айдар», ілюструє глибину суспільного розколу.

Еліна – мати двох дітей, приймає надзвичайно складне рішення – залишити їх заради боротьби за майбутнє країни, що підкреслює жертвність та силу духу української жінки. Євген, навпаки, піддавшись ілюзіям «нової своєї республіки», згодом переживає глибоке розчарування: *«Свої ж назвали нас ворогами й занесли в розстрільні списки... командири не можуть між собою поділити захоплені майно та нерухомість, а прості хлопці, хто вірив у світле майбутнє, платять за це найдорожчим»* [4, с. 179]. Авторка показує *«реальне щастя людини є у зовсім простих речах: пити чай на кухні з рідними, не здригаючись при цьому від вибухів, мати улюблену роботу та спокійно туди ходити... а головне – мати мирне небо над головою»* [4, с. 203]. Епіграфом до твору слугують слова Василя Стуса: «Терпи, терпи, терпець тебе шліфує, сталить твій дух – тож

і терпи, терпи...», що підкреслює ідею стійкості та незламності. Фінал роману, де герої знаходять порозуміння, а Євген отримує шанс на виправлення завдяки програмі СБУ «Повертайся додому», дає промінь надії. Євген зрештою усвідомлює: *«Я помилявся, як усі люди. І не важливо, ким я був, важливо, ким є зараз»* [4, с. 316–317].

У романі «Повернутися дощем» тема війни розкривається через призму «розколу в родині», а події розгортаються в Сєверодонецьку. Центральною є історія Насті Бидлоти, чиє прізвище стає символічним. Вона справжня патріотка, яка любить та поважає свою країну. Навіть в умовах смертельної небезпеки не в змозі полишити свій патріотизм: *«Коли Настя лягла спати, то непомітно для інших дістала прапор з-під одягу, відвернулася до стіни і так заснула, обнявши частинку своєї батьківщини»* [3, с. 348]. Життєві випробування змушують її переосмислити ставлення до свого прізвища: *«Так, наше прізвище Бидлота, і раніше я справді соромилася його. Зараз зрозуміла, що справжня бидлота – це ті, хто продали свою країну за двісті гривень! Бидлота – це ті, хто біг аж спотикався на референдум і хотів жити у Росії на українській землі!»* [3, с. 528]. Настя та її коханий Вадим стають волонтерами, потрапляють у полон, але не втрачають віри.

Роман також зображує патріотизм молодого покоління в образах Геніка та Уляни. Генік вирушає на війну, бо його *«пункт призначення не позначений на жодній мапі світу і має незвичну назву – війна»* [3, с. 7], а Уляна, не бажаючи залишатися осторонь, їде за ним, заявляючи: *«Я ненавиджу ворога, але люблю свою країну, свою землю, тому свідомо зробила свій вибір...»* [3, с. 42]. Назва роману символічна і пов'язана з останніми словами Іванки, сестри Геніка, яка, приєднавшись до сепаратистів, згодом усвідомлює свою помилку і гине на руках брата, промовляючи: *«Додому я... повернуся... дощем»* [3, с. 142]. Використання епіграфів, зокрема слів Романа Шухевича: *«Ми боремося не тому, що ненавидимо тих, хто перед нами, а тому, що любимо тих, хто у нас за спиною!»* та рядків Ліни Костенко: *«Болить мені... Ти знаєш, як болить? / Болить біда, що зараз в Україні»* [3, с. 7], підсилює ідейний зміст твору.

Світлана Талан у романі «Оголений нерв» змальовує трагічні події 2014 року на Луганщині та Донеччині, що вирізняється особливим художньо-документальним характером, адже значною мірою ґрунтується на особистому досвіді авторки. Хоча роман містить вигаданих персонажів та сюжетні лінії, значна частина твору базується на реальних подіях, свідком яких була сама авторка. Особистий досвід письменниці надає оповіді переконливості та автентичності.

Розповідь ведеться переважно від імені головної героїні Анастасії, чий особисті переживання – тривога за сина Гену, учасника Майдану, стосунки з чоловіком Валерієм та біль за зниклу сестру Ніну – стають тим «оголеним нервом», крізь який сприймаються суспільно-політичні потрясіння. Анастасія також виступає в ролі журналіста-аматора під псевдонімом Віра Северодонецька, намагаючись *«написати невеличку статтю про останні події»*, бо *«читачі хочуть почути жителя Донбасу»* [3, с. 83].

Воєнна проза Світлани Талан характеризується тяжінням до документальності та хронологічної фіксації подій, що надає її творам переконливості. Авторка зосереджується на долях звичайних людей, їхніх емоціях та переживаннях, що робить оповідь близькою та зрозумілою читачеві. Використання реальних прототипів для створення образів посилює ефект автентичності. Мова романів є гострою, емоційно насиченою, що відображає жорстокість війни та реалії часу.

Отже, у своїх романах на воєнну тематику Світлана Талан дає характеристику сучасного українського суспільства, показує реальний розкол нашого народу за переконаннями, однак при цьому наголошує на тому, що серед мешканців Донбасу є також і велика кількість патріотів України, що готові боротися за незалежність своєї країни та відбудовувати нову державу. Через свої книги письменниця виражає власну життєву позицію і наголошує на тому, що треба усім нам, не зважаючи на обставини, все-таки залишатися людьми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журба С. Наративна стратегія сучасної української воєнної прози. *Wrocławska ukrainistyka: linngua, litterae, sermo II: monografia*. Wrocław : IKR[i]BL Siedlce, 2024. С. 501–520
2. Талан С. Оголений нерв : роман ; передм. О. Хвостової. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 544 с.
3. Талан С. О. Повернутися дощем : роман. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 448 с.
4. Талан С. Ракурс : роман ; 2-ге вид. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 320 с.

*Андріана Кара,
Тернопільський національний
педагогічний університет імені В. Гнатюка,
студентка II курсу
факультету філології і журналістики
Науковий керівник:
к. філол. н. Мар'яна Любінецька*

ПСИХОЛОГІЗМ СОЦІАЛЬНИХ НОВЕЛ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

Новелістика українського письменника Василя Стефаника вирізняється глибоким психологізмом, лаконізмом форми, соціальною загостреністю, експресіоністською емоційністю та високим рівнем художньої узагальненості. Митець, якого Іван Франко характеризував як «пана форми» [2, с. 357], утвердився як майстер соціально-психологічної новели, в якій складні суспільні проблеми розкриваються через внутрішній світ персонажів. Психологізм у його прозі не обмежується лише художньою деталізацією, а виконує функцію глибокого соціального аналізу.

Особливістю творчого методу В. Стефаника є зосередження на психологічних наслідках соціальних явищ. Його новели не стільки зображають